

Slovencev v BiH. Delo je vsekakor zanimivo za Slovence in njihove potomce v bosansko-hercegovski prostoru kot tudi za Slovence v Sloveniji, ki to tematiko poznajo razmeroma slabo.

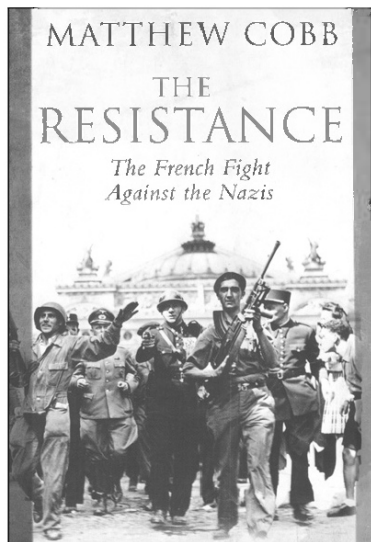
Vida Deželak Barič

Matthew Cobb: The Resistance: the French Fight Against the Nazis. Založba Simon & Schuster, London 2009, 403 strani, ilustr.

V šestdesetih letih 20. stoletja, ko je bil avtor knjige *The Resistance: The French fight against the Nazis*, Matthew Cobb, zdaj profesor na Univerzi v Manchesteru, še deček, se je navdušil nad junaškimi dejanji francoskih upornikov in tistih Britancev, ki so jim pomagali pri osvobajanju okupirane Francije. Takrat je bil svet namreč še vedno pod vtisom vojnih dogodkov, v vojni zmagovalne države pa so na vse načine poudarjale svoje zmagoslavje in slavile vojne heroje. Zdaj so se časi spremenili in junaštvo upornikov je nekoliko zbledelo. Ne samo da se zaradi časovne distance ne govori več toliko o pogumu in požrtvovalnosti upornikov, temveč je zaradi novih podatkov pomen francoskega odpora tudi nekoliko izgubil na pomenu. Čeprav Cobb priznava pogum ljudi, ki so se borili za svojo svobodo, pa zagovarja mnenje, da so bili dosežki upornikov povsem obrobni in Zahodna Evropa ne bi bila osvobojena niti dan prej, če upora ne bi bilo. Nemškemu okupatorju se je bila namreč pripravljena upreti le manjšina francoskega prebivalstva - v upor sta bila vpletena manj kot 2 odstotka prebivalcev oziroma manj kot 500.000 ljudi. Vzrok za to je bila nekakšna brezbržnost in politična delitev Francozov, okrutna povračila nemškega okupatorja, ki so sledila večini akcij upornikov, pa so dosegla svoj namen in odvrnila ljudi od upora. Komunistična partija Francije v prvih letih vojne na primer v upor ni igrala nobene vloge, saj je Moskva s Hitlerjem podpisala pogodbo o nenapadanju. Šele po Hitlerjevem napadu na Rusijo je Stalin ukazal napad. V drugi polovici leta 1941 so tako člani komunistične partije začeli izvajati atentate na nemške okupatorje, vendar je bil rezultat njihovih slabo pripravljenih akcij strašen - vsega skupaj je bilo do jeseni 1941 ubitih le 15 Nemcev, v povračilo pa je bilo v naslednjem letu usmrčenih 814 talcev.

Matthew Cobb, ki je dvajset let preživel v Parizu, na podlagi obširne literature, številnih arhivskih virov in pričevanj še živečih upornikov v enajstih poglavjih, ki si sledijo po kronološkem dogajanju, v zelo živem pripovednem slogu predstavi čas nemške okupacije od kapitulacije Francije junija 1940 pa vse do posledic druge svetovne vojne.

Čeprav je Francija Nemčiji napovedala vojno že septembra 1939 po nemškem napadu na Poljsko, v prvih mesecih v Franciji ni bilo zaznati vojnega vzdušja. Šele po nemškem vdoru v Francijo je prestolnico junija 1940 zajela panika. Po šestih tednih je francoska vojska, ki je nekoč veljala za mogočno silo, namreč prese-netljivo hitro kapitulirala. Nova, t. i. vichyjska vlada je imela na začetku široko podporo, saj so mnogi verjeli, da njen voditelj, maršal Henri-Philippe Petain, le čaka pravi trenutek, da se upre okupatorju. Vendar pa je bilo to daleč od resnice. Petain je sam skoval izraz, ki je simboliziral vichyjsko politiko: kolaboracija. Čeprav naj bi vlada vodila vso državo, so Nemci okupirali sever, od novembra 1942 pa se je njihova okupacijska oblast razpotegnila čez vso Francijo in vlada iz Vichyja je postala v polnem smislu marionetna. Petain je sprejel vsako pomembnejšo odlo-čitev Nemcev in Francija se je vse bolj spreminjala v antisemitsko vojaško državo. Vichyjski režim tako ni nasprotoval sistematičnemu izkoriščanju in plenjenju države, samovoljnemu vpoklicu sto tisoč mladeničev na delo v Nemčijo ali de-portaciji francoskih Judov v taborišča. A čeprav so ljudje spoznali, da so za mir, ki jim ga je zagotovil Petain v smislu, da v Franciji ni bilo spopadov, plačali visoko ceno, večina kljub temu ni naredila ničesar. Uprli so se le nekateri posamezniki, ki so nasprotovali vichyjskemu režimu in nemški okupaciji. Tako so začela nastajati odporniška gibanja, a Cobb ob tem razbije mit o združenem uporu pod povelj-stvom generala Charlesa de Gaulla, saj je bila njegova vloga pri tem po njegovem mnenju zelo majhna. De Gaulle, ki je ob kapitulaciji Francije zbežal v London in tam ustanovil gibanje Svobodna Francija, se je iz neznanega generala prelevil v najpomembnejšega predstavnika tistih, ki so nasprotovali okupaciji. 17. junija 1940 je po britanskem radiu BBC nagovoril francoske vojake, naj se ne prenehajo boriti. Njegov cilj je bil ustanoviti vojsko, ki bi pomagala zavezniškim silam izgnati naciste, in vlado, ki bi prevzela oblast od vichyjskega režima. Kljub temu pa je odporniško gibanje nastalo v Franciji in ne v Londonu. De Gaulle namreč ni nikoli razumel gibanja, in čeprav ga je potreboval pri pogajanju z zavezniškimi silami, ga je opazoval z zaničevanjem in strahom, saj je bila to nedisciplinirana in nevojaška sila.

Večina knjige podrobno obravnava številne lokalne uporne skupine, ki so v prvih letih okupacije povezovala enako misleče ljudi, in sledi njihovem razvoju. Odpor namreč, razen leta 1942/43, ko ga je vodil Jean Moulin, ni imel enotne organizacije. Razcepljene skupine so delovale na lastno pobudo, ločene od drugih zaradi političnih nesoglasij in ambicij posameznikov, zaradi česar je bil odpor ne-učinkovit.

Cobb v knjigi osvetli zgodbe upornikov, njihove ideje, strahove in dejanja in podrobno opisuje tako njihove dosežke kot napake. Čeprav pri tem ne zanika nji-hovega junaštva in požrtvovalnosti, kot že rečeno, ovrže prepričanje, da je bilo nji-hovo gibanje pomemben prispevek pri porazu nacizma in osvoboditvi okupirane Francije. Demonstracije, ki so jih prirejali, eksplozije in atentati na nemške okupa-torje so bili le kaplja v morje. Šele ko je postalo jasno, da bodo Nemci izgubili vojno, je postalo odporniško gibanje pomembna sila, iz tajnega gibanja se je spremenilo v odkrito, a tudi tedaj so bili njihovi dosežki dokaj skromni: presekanje nemških komunikacij na dan D je bilo sicer koristno, a majhen prispevek k zmagi. Po 6. juniju 1944 so tako na ulicah mest začeli postavljati barikade, na oknih pa so se pojavili ostrostrelci, a uporniki so večino vojne le trosili letake, pisali gesla po

zidovih, izdajali ilegalne časopise itd. Vendar pa s tem ni bilo njihovo delo nič manj nevarno, saj je bila že za takšne aktivnosti kazen smrt.

Ko je na sceno stopil Jean Moulin, se je uporniško gibanje dvignilo na višji nivo. Spomladi 1943 je Moulinu uspelo oblikovati Državni svet upora (Conseil National de La Resistance - CNR) kot začasno vlado pod poveljstvom de Gaulla, v katerem mu je uspelo združiti ne samo uporniška gibanja in delavske sindikate, temveč, kljub nasprotovanju mnogih, tudi vse večje stare politične stranke. A ustanovitev CNR-ja je bilo njegovo zadnje veliko dejanje; junija istega leta so ga izdali, Nemci so ga ujeli in po dolgotrajnem mučenju ubili. Uporniško gibanje se je kljub temu nadaljevalo in medtem ko je de Gaulle s Svobodno Francijo oblikoval parlament v Alžiru, si je odporniško gibanje v Franciji zamislilo obliko države, ki bi bila zgrajena na ruševinah vichyjskega režima. Program, ki so ga pisali štiri mesece in je bil predmet mnogih ostrih debat, je CNR objavil aprila 1944 in se je močno razlikoval od idej de Gaullove Svobodne Francije, ki je hotela močno državo pod vodstvom ene stranke in enega voditelja.

Če bi Moulin ustanovil CNR leto prej, na zavezniške sile verjetno ne bi naredil ravno vtisa, saj je bilo do tedaj odporniško gibanje še premajhno in neučinkovito in parlament bi pri Churchill in Roosevelt pred vzbudil posmeh kot odobravanje, a do sredine leta se je gibanje spremenilo in postalo pomemben dejavnik pri načrtovanju zavezniških sil. Ta obrat pa so povzročili prav nemški okupatorji in vichyjski režim. Vlada iz Vichyja je namreč sprejela odločitev Nemcev in februarja 1943 je oznanila, da bodo moški od osemnajstega do dvajsetega leta starosti "v korist države" poslani za dve leti na delo v nacistično Nemčijo. V roku enega meseca naj bi tako v Nemčijo odpotovalo 250.000 mladeničev, vendar je večina zbežala v hribe, kjer so nastale partizanske enote. S pojavom makijevecev, kakor so se poimenovali mladeniči, se je odporniško gibanje močno okrepilo, čeprav je usklajevanje in nadzor številnih skupinic nekaj časa predstavljalo resno težavo. Poleg tega pa je tudi vprašanje vodstva močno zaostriло odnose med de Gaulle, zavezniškimi silami in odporniškimi gibanjem.

Nezaupanje med omenjenimi tremi silami je namreč vladalo že od začetka vojne. Poleg francoskih upornikov je v Franciji delovala tudi britanska obveščevalna služba (Special Operations Executive - SOE), Winston Churchill in predsednik Združenih držav Amerike Franklin D. Roosevelt pa sta v Francijo sicer dovajala tako denarno kot vojaško pomoč, vendar sta bila kljub temu nezaupljiva do odporniškega gibanja in še bolj do de Gaullove Svobodne Francije. Roosevelt je preziral de Gaulla, saj se je zavedal, da je njegov cilj ohraniti francoske kolonije, kar pa je bilo v nasprotju z njegovimi ambicijami - po vojni je nameraval razkosati francoski imperij, dekolonizirati svet in si ga podrediti. Posledica teh napetosti, katerih osnovno vprašanje je bilo, kakšna naj bi bila Francija po vojni, so bili konflikti in medsebojno nezaupanje. Trenja so se še okrepila po dnevu D. Churchill in Roosevelt sta menila, da je osvoboditev naloga zavezniških enot, ki bi nato okupirale Francijo, zavezniška vojaška vlada pa bi vodila državo. Nekatere skupine odporniškega gibanja so hotele revolucijo - z vstajo so hotele izgnati Nemce in spremeniti francosko družbo, de Gaulle pa je nameraval izkoristiti tako zavezniške sile kot odporniško gibanje, da bi utrdil svoj vpliv in uresničil vizijo prenovljene Francije pod njegovim poveljstvom. De Gaulle je bil tisti, ki je iz tega trikotnika po vojni izstopil kot zmagovalec.

Po vrnitvi v Franciji je de Gaulle 9. septembra 1944 ustanovil prvo vlado osvobodjene Francije. Čeprav je njegov očiten prezir do uporniškega gibanja osupnil in razočaral mnoge upornike, pa je imel med ljudstvom široko podporo. To je bil neposreden dokaz, da se odporniško gibanje ni nikoli zares uveljavilo. Kakor hitro se je dalo, je de Gaulle razorožil upornike, konec njihovega gibanja pa je oznanil novo imenovani parlament, ki je vključeval sedeže za člane odporniškega gibanja, še posebej za člane CNR-ja. S tem, ko je bilo njegovo vodstvo vključeno v državno politiko, je njegova lokalna moč pojenjala, skupine pa so sprejele de Gaullovo avtoriteto.

Po vojni je tudi v Franciji prišlo do obračunavanja s kolaboracionisti (*épuration sauvage*), a Cobb trdi, da so številke, ki so bile sprva postavljene, mnogo previsoke. Raziskava, ki so jo izvedli francoski in ameriški zgodovinarji, je namreč znižala število s prvotnih ocen med 40.000 in 100.000 žrtev na 9000. Po drugi strani je bilo med okupacijo ubitih 100.000 upornikov, ki so bili po Cobbovem mnenju pravi mučeniki.

S časom je junaštvo odporniškega gibanja počasi zbledelo, v petdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so bili kolaboracionisti pomiloščeni, pa je bil pomen odporniškega gibanja povsem pozabljen. A Cobb kljub temu poudari, da je bil položaj Francije med vojno edinstven; ne le da je bila edina zahodna država, ki je imela odporniško gibanje, ampak v nasprotju z ostalimi evropskimi odporniški gibanji velikih razsežnosti, kot sta bila na primer v Jugoslaviji in Grčiji, ni bilo državljanske vojne, ki bi obarvala pogled na preteklost. Po njegovem mnenju je francosko odporniško gibanje še vedno vredno navdiha.

Cobbovo delo je pomemben prispevek ne samo k razumevanju francoskega odporniškega gibanja, temveč tudi dogajanj med drugo svetovno vojno na splošno. Razkriva povsem nove zanimive podatke, zaradi svojega izjemno berljivega sloga pisanja pa je zanimivo branje tako za zgodovinarje kot tudi za širšo javnost. Knjiga, v kateri najdemo tudi nekaj fotografskega gradiva, je na koncu opremljena še s slovarčkom kratic, pojasnilom, kaj se je zgodilo s tistimi, ki so preživeli vojno, obširnimi opombami in bibliografijo.

Eva Mally

Rosvita Pesek, Skupščinski koraki k samostojni državi : izbor iz dobesednih zapisov sej Skupščine Republike Slovenije, odločilnih za nastanek neodvisne države Slovenije v obdobju 1990-1991, s komentarjem. Zveza zgodovinskih društev, Ljubljana 2008, 484 strani, ilustr.

Rosvita Pesek je v slovenskem prostoru širše poznana predvsem kot novinarka. Že skoraj dve desetletji je namreč zaposlena na Televiziji Slovenija, kjer ima za seboj bogato kariero novinarke, voditeljice in urednice. V zadnjih letih pa se vedno bolj uveljavlja tudi na področju zgodovinopisja. Leta 2006 je na Oddelku za zgodovino Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani zagovarjala doktorsko disertacijo "Politični subjekti in osamosvojitve Slovenije (1989-1992)", ki je leta 2007 izšla v zajetni knjigi z naslovom "Osamosvojitve Slovenije". Konec lanskega leta pa